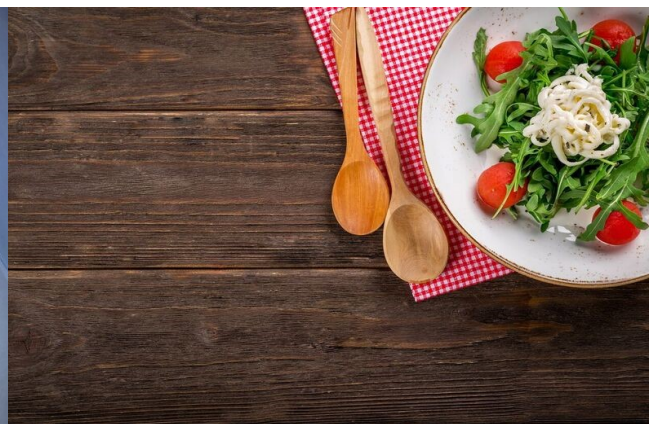
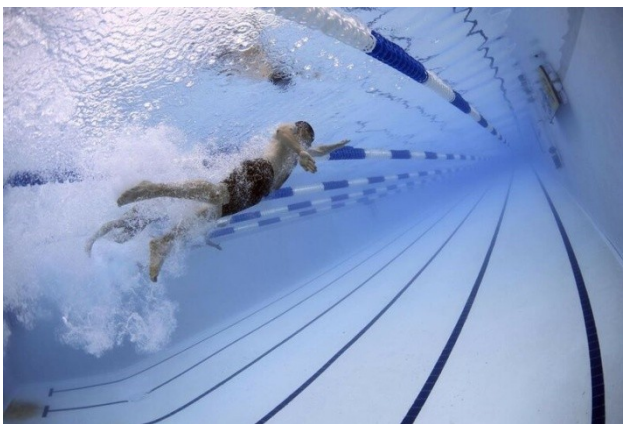

INDIKAATTORITULOKSET 2016-2017

YHTEENVETO VUOSIEN 2016-2017 YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONTAYKSIKÖIDEN TOIMINNAN TULOKSISTA

1.5.2018

EnviroVet on toteuttanut ympäristöterveydenhuollon pilottiauditointeja MMM:n ja STM:n rahoittamana vuosina 2015 ja 2016. Auditoinneilla on menetelmänä käytetty ns indikaattoriarviointia. Seuraavassa esitetään yhteenveto indikaattoreiden tuloksista sekä auditoinneilta että LaatuNet-laaturjärjestelmän tietokantaan kerätyistä tiedoista.

Taustatiedot ja valtakunnalliset tasot on kerätty valtakunnallisista tilastoista (VYHA, Kiikari ja Tilastokeskus), tilinpäätöksistä ja toimintakertomuksista, auditointikäynneiltä ja ennakkomateriaaleista, valvontayksiköistä sekä LaatuNet-laaturjärjestelmästä. Indikaattoriluvuissa on käytetty samaa laskennallista määrittelyä kuin auditoinneilla vertailtavuuden säilyttämiseksi. Tiedot on tarvittaessa tarkistettu suoraan valvontayksiköistä.

Vuoden 2017 valtakunnallinen keskitaso on perustunut vuoden 2016 tilinpäätöksiin ja vastaavasti vuoden 2018 lukuja verrataan vuoden 2017 toteuma- ja tuloslaskelmatietoihin. Vuoden 2018 osalta kaikkien indikaattoreiden valvontayksikkökohtaiset tiedot ja valtakunnalliset keskitasot päivittyvät LaatuNet-järjestelmään.

1. Perustiedot

Valvontayksiköiden määrä vuoden 2016 lopussa oli 61 kpl. Henkilötyövuosia oli valvontayksiköiden ilmoittamien tietojen mukaan yhteensä 925 ja keskimäärin 15,2 henkilötyövuotta/valvontayksikkö.

Pieniä, alle 20 htv valvonnan henkilöstön yksiköitä oli 28 kpl, keskikokoisia eli 20-30 htv 16 kpl ja suuria, yli 30 htv yksiköitä 4 kpl. Valvonnan henkilötyövuosia eivät ilmoittaneet lainkaan 13 yksikköä.

Vuonna 2017 valvontayksiköissä oli käytössä VYHA:n tietojen mukaan yhteensä 1 120 henkilötyövuotta, joista valvonnassa 841 htv ja eläinlääkäripalveluissa 279 htv. Keskimäärin yksiköissä oli 14 valvonnan henkilötyövuotta/valvontayksikkö ja 4,7 eläinlääkäripalvelujen henkilötyövuotta/valvontayksikkö. Suurten ja keskikokoisten yksiköiden määrä pysyi ennallaan ja pieniä, alle 20 htv yksiköitä oli 40. Henkilötyövuodet jäivät puuttumaan yhdestä yksiköstä.

2. Maksullisuus ja kustannukset

Kuntien tilinpäätöstietojen mukaiset ympäristöterveydenhuollon kokonaiskustannukset vuodelle 2016 olivat yhteensä 117 milj €. Näistä eläinlääkintähuollon osuus oli noin 43 % eli arviolta 50 milj € ja valvonnan osuus 57 % eli 67 milj €. Vuoden 2017 virallisia tilinpäätöstietoja ei ollut vielä käytettävissä raporttia laadittaessa.

Maksutuottojen määrän ilmoitti vuonna 2016 60 yksikköä ja maksutuottoja kertyi näissä 5,8 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 maksutuotot ilmoitti 56 valvontayksikköä ja maksutuottoja kerättiin näissä yhteensä

12,2 milj. €. Tästä elintarvikevalvonnan maksutuottojen osuus oli 4 milj €. On kuitenkin huomioitava, että joissain yksiköissä pelkkiä ympäristöterveydenhuollon maksutuottoja ei saada luotettavasti eroteltua vaan mukana saattaa olla myös esimerkiksi ympäristönsuojelu tai muu saman organisaatioyksikön maksutuottojen osuus.

Merkittävin nousu vuoden 2017 maksutuotoissa tapahtui tupakkalain muutoksen myötä ja talousarvioiden maksutuottoarviot ylittyivät tästä syystä paikoin jopa 200 %:lla. Tämä esitettiin perusteluna maksutuottojen nousulle suurimmassa osassa yksiköitä.

Keskiarvo maksutuottojen osuudesta kustannuksista oli vuonna 2016 17 %. Vuonna 2017 maksutuotot ilmoittaneiden yksiköiden maksutuottojen osuus kustannuksista oli keskimäärin 28 %. Useissa yksiköissä päästiin kuitenkin jo yli 40 % osuuksiin.

Maksutuottoja valvonnan henkilötyövuotta kohti kertyi vuonna 2016 keskimäärin 5 212 €/htv mutta vuonna 2017 yli kaksinkertaisesti eli 13 260 €/htv.

Ympäristöterveydenhuollon valvonnan kustannukset (ilman eläinlääkintähuoltoa) asukasta kohti olivat vuonna 2016 keskimäärin 9,3 €/as ja vuonna 2017 tiedot ilmoittaneiden yksiköiden osalta keskimäärin 6,0 €/as. Edullisinta valvonta oli suurten kaupunkien alueilla.

Valtakunnallinen kustannustaso valvonnan henkilötyövuotta kohti oli vuonna 2016 keskimäärin 75 000 €/htv. Vuoden 2017 osalta ei virallista tietoa ollut vielä käytettävissä.

3. Valvonnan tehokkuus ja kattavuus

Suunnitelmallisen valvonnan osuus koko valvonnasta oli vuoden 2016 toteumassa keskimäärin 83 % ja vuoden 2017 toteumassa 82 %. Enimmillään suunnitelmallisen valvonnan osuus oli jopa yli 90 %. Auditointiaineiston perusteella alhaisimmat suunnitelmallisen valvonnan osuudet todettiin terveydensuojeluvalvonnassa, jossa alimmillaan suunnitelmallisen valvonnan osuus oli vain 26 %.

Tarkastuksia valvontaan käytettävissä olevaa henkilötyövuotta kohti tehtiin vuoden 2016 VYHA-tilastojen mukaan keskimäärin 46 kpl/htv. LaatuNetin tilastojen (auditoinnit, tilinpäätökset ja laatujärjestelmän tiedot) mukaan tarkastuksia tehtiin keskimäärin 88 kpl/htv vuodessa. Luvut pitävät sisällään kaikki valvonnan sektorit. Enimmillään henkilötyövuotta kohti tarkastuksia tehtiin 160 ja vähimmillään 66.

Vuonna 2017 tarkastuksia tehtiin VYHA-tilastojen mukaan keskimäärin 53 kpl valvonnan henkilötyövuotta kohti. Tämän indikaattorin tiedot laskettiin vuodelle 2017 ainoastaan VYHA-tietojen valvonnan käytössä olevien henkilöresurssien mukaan. Toteutuneiden resurssien mukaan luku oli 88 tark/htv.

Tarkastettujen kohteiden osuus oli vuonna 2016 27 % ja vuonna 2017 31 %. Enimmillään oli tarkastettu 45 % kohteista.

Valvontasuunnitelman toteuma-aste oli vuonna 2016 keskimäärin 76 % ja vuonna 2017 77 %.

Käsittelyajat olivat pääsääntöisesti hyviä. Enimmillään asunnontarkastusta jouduttiin kuitenkin odottamaan 2-3 kuukautta ja tarkastuspöytäkirjoja yli kuukausi. Oiva-tarkastuspöytäkirjojen toimittamiseen asiakkaille ajoissa päästiin lähes kaikissa yksiköissä. Kaikissa yksiköissä käsittelyaikoja ei seurattu lainkaan.

4. Resursointi

Valvonta-alueen laajuus oli keskimäärin 10 500 asukasta henkilötyövuotta kohti vuonna 2016 ja 9 145 as/htv vuonna 2017. Ero selittyy todennäköisesti vuoden 2016 tilastoista pois jääneillä pienillä yksiköillä, joissa usein myös valvonta-alueen laajuus on pienempi kuin suuremmissa yksiköissä ja kaupunkialueilla.

Valvontakohteita valvonnan henkilötyövuotta kohti oli vuonna 2016 keskimäärin 180 kpl (VYHA 133 kpl/htv) ja vuonna 2017 173 kpl/htv (VYHA). Luvut eivät sisällä alkutuotannon kohteita. Valvontakohteiden lukumäärä henkilötyövuotta kohti vaihteli 50 ja 291 kpl välillä ja suurimmat kohdemäärät henkilötyövuotta kohti olivat suurten kaupunkien alueella. Huomioitavaa on, että yksiköiden VYHA:an ilmoittamien valvonnan henkilötyövuosien laskentatapa saattaa vaihdella yksiköiden kesken.

Valvonnan tunnusluku (ka)	2016	2017
Valvonnan htv/valvontayksikkö	15,2	14
Maksutuotot/kustannukset %	17	28
Maksutuotot €/htv	5 212	13 260
Kustannukset €/asukas	9,3	6,0
Tarkastukset/htv/v	88 (VYHA 46)	53 (VYHA)
Valvontakohteet/htv	180 (VYHA 133)	173 (VYHA)
Suunnitelmallinen valvonta %	83	82
Tarkastetut kohteet %	27	31
Valvontasuunnitelma tot %	76	77
Asukkaat/htv	10 500	9 145

Taulukko 1. Yhteenveto indikaattoritunnuslukujen keskiarvoista 2016-2017 (n 2016 = 60, n 2017 = 56)

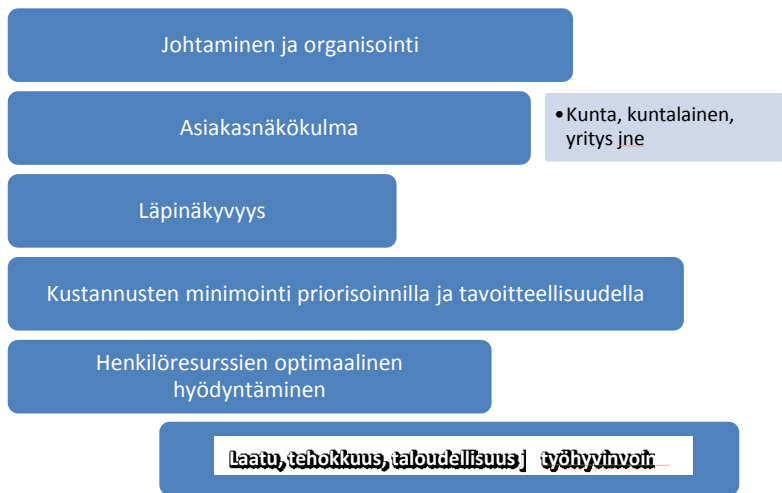
5. Auditointitulosten yhteenveto

Vuosina 2015-2016 pilottiauditointi toteutettiin kolmeen kymmeneen valvontayksikköön. Auditoidut seutuyksiköt pyrittiin valitsemaan niin, että mukana oli maantieteellisesti edustava otos sekä kooltaan pieniä, keskisuuria että suuria organisaatioita. Auditoinnit perustuivat 50:een toimintaa kuvaavaan indikaattoriin. Auditointikriteereinä olivat kansallinen lainsäädäntö ja ohjaus sekä ISO 9001-standardin vaatimukset soveltuvin osin.

Poikkeamiksi luokiteltiin lainsäädännön tai sen tavoitteiden sekä standardien vastaisuudet. Poikkeamat luokiteltiin ISO-standardin mukaisesti vähäisiin ja merkittäviin poikkeamiin. Niiden standardin mukaiset korjausaikataulut ovat 3 ja 6 kuukautta.

Auditoijilta edellytettiin pitkäaikaista kokemusta kunnallisen ympäristöterveydenhuollon käytännön työn kaikilta osa-alueilta sekä ISO 9001-standardin mukaista pääauditoijan pätevyyttä. Riippumattomuus ja puolueettomuus varmistettiin EnviroVetin auditointijärjestelmän avulla.

Kuva 1. Auditointien painopistealueet

Päähavaintona auditoinneilla oli valvontayksiköiden välinen vaihtelu resursoinnissa, toiminnan organisoinnissa ja toteutuksessa. Eniten puutteita todettiin toiminnan tavoitteellisuudessa, tulosten mittaamisessa ja seurannassa sekä korjaavissa toimenpiteissä. Toimiva, ajantasainen laatujärjestelmä puuttui myös useasta yksiköstä. Joidenkin valvontayksiköiden toiminta ei kaikilta osin ollut riittävän vaatimuksenmukaista. Toisaalta joissain yksiköissä toiminta oli erittäin laadukasta, systemaattista ja asiakkaat huomioivaa.

Parhaat arvosanat indikaattoriarvioinnissa kaikkien auditointien keskiarvona tulivat henkilöresurssija käsittelevään osioon. Heikoimpaan tulokseen jäi valvonnan tehokkuutta arvioiva osa-alue.

Poikkeamia todettiin yhteensä 42 kpl. Eniten poikkeamia kohdistui laatujärjestelmään, lisäksi mm ruokamyrkytystyöryhmän toimintaan, resurssihin ja pakkokeinomenettelyyn. Eniten **suosituksia** annettiin liittyen tavoitteiden asettamiseen, mittaamiseen ja seurantaan, laatutyöhön, sisäisiin auditointeihin, toiminnan yhdenmukaisuuteen, tarkastusmääriin ja tarkastuspöytäkirjojen sisältöön sekä yhdenmukaisuuteen.

Tavoitteiden asettamisessa ja niiden toteutumisen seurannassa todettiin suurta vaihtelua. Joissain yksiköissä oli asetettu kattavasti sekä laadullisia että määrällisiä tavoitteita. Perinteisten valvontasuunnitelman toteuma-asteen ja tarkastusmäärien lisäksi seurattiin muun muassa käsittelyaikoja ja niiden yhtenäisyyttä, asiakaspalvelun tasoa ja asiakastyytyväisyyttä ja viranhaltijoiden tavoitettavuutta. Esimerkiksi korjausten systemaattinen seuranta puuttui kuitenkin vielä monesta yksiköstä.

Joissain tapauksissa ei yksiköissä ollut asetettu käytännössä mitään omia, yksilöllisiä tavoitteita eikä asetettujen tavoitteiden toteutumista seurattu lainkaan. Yleistä oli, että tavoitteiden toteutumista kyllä seurattiin, mutta jos tavoitteisiin ei päästy, mitään korjaavaa toimenpidettä ei kuitenkaan tehty.

Valvonnan suunnitelmallisuudessa on pääsääntöisesti päästy hyvälle tasolle. Tosin tulokseen vaikuttaa se, että osa yksiköistä on kirjannut myös lisätarkastukset osaksi suunnitelmallista valvontaa. Myös valvontasuunnitelmat olivat kattavia. Parhaimmillaan suunnitelmassa oli runsaasti omia tavoitteita ja

mittareita sekä paikallisia erityispiirteitä. Terveysturvajärjestelmän edellyttämä ennaltaehkäisy ja vaikuttaminen oli kuitenkin kirjattu vain kahteen valvontasuunnitelmaan ja vain yhdessä yksikössä tälle oli asetettu konkreettisia tavoitteita ja mittareita.

Asunnontarkastusten määrät vaihtelivat suuresti. Suhteutettuna suunnitelmalliseen terveysturvajärjestelmään asunnontarkastusten osuudet kaikista tarkastuksista vaihtelivat 10 ja 150 % välillä. Keskimäärin asunnontarkastusten osuus oli n 53 % suunnitelmallisesta valvonnasta. Enimmillään asunnontarkastuksia tehtiin noin yhdeksän viikossa/tarkastaja.

Terveysturvajärjestelmän vireille ottaminen, ohjaus ja neuvonta ja tarkastusten tekeminen oli ohjeistettu kirjallisesti vain muutamassa valvontayksikössä. Vireille ottamisen kriteerejä ei myöskään usein ollut määritelty kirjallisesti.

Suurin osa yksiköistä edellytti tai ainakin suositteli asukkaille ensisijaisesti yhteydenottoa isännöitsijään tai muuhun vastuutahoon ennen tapauksen ottamista käsittelyyn. Ehdottomana edellytyksenä tämä oli vain muutamassa yksikössä. Kirjallista asunnontarkastuspyyntöä edellytettiin kuudessa valvontayksikössä ja näissä yksiköissä asukkaiden käyttöön oli laadittu lomake, joka löytyi yksikön kotisivuilta.

Myös **maksutuotoissa** ja taksojen soveltamisessa todettiin paljon vaihtelua. Joissain yksiköissä tarkastusajat ja laskutettavat tuntimäärät eivät olleet käytäntöä vastaavia. Toisaalta joissain yksiköissä oli erityisesti huolehdittu siitä, että valvontasuunnitelma ja maksutaksa on synkronoitu keskenään ja ajat ovat realistisia ja todenmukaisia.

Näytteenotokäytännöt vaihtelivat huomattavasti. Joissain yksiköissä säännöllisestä viranomaisnäytteenotosta oli luovuttu lähes kokonaan ja resurssit oli kohdennettu muuhun valvontaan. Näytteitä otettiin lähinnä valvontasuunnitelmaan kuuluvina näytteenottoprojekteina.

Toisissa yksiköissä taas säännöllisiä näytteitä otettiin runsaasti ja näytteenottoon oli varattu myös erilliset henkilöresurssit. Näissä yksiköissä säännöllisiä näytteitä otettiin muun muassa erilaisista elintarvikehuoneistotyypeistä omavalvonnan toteutumisen valvontana.

Samoin vesilaitosten näytteenotokäytännöt vaihtelivat. Joissain yksiköissä tarkastajat ottivat valvontanäytteet etenkin pieniltä vesilaitoksilta ja vesiosuuskunnilta, kun taas joissain yksiköissä näytteenotto oli ulkoistettu kokonaan ulkopuolisille näytteenottajille, joilta edellytetään näytteenottajan pätevyyttä. Suurten vesilaitosten valvontanäytteet otettiin pääsääntöisesti ulkopuolisen näytteenottajan (yleisimmin laboratorio) toimesta.

Henkilövoimavaroissa parhaat arvosanat saivat **koulutukseen** liittyvät sektorit. Pääsääntöisesti henkilökunta koulutautuu ahkerasti ja omasta ja yksikön osaamisesta halutaan huolehtia. **Erikoistuminen** koetaan hyvänä ja sitä on toteutettu lähes kaikissa auditoiduissa yksiköissä, jolloin myös työnkuvat muodostuvat aiempaa selkeämmiksi ja tarkoituksenmukaisiksi.

Toimipisteiden runsaus heikensi henkilöstövoimavarojen käytön tuloksia. Mikäli toimipisteitä on useampi kuin yksi, ei erikoistumista ja työnjakoa voida toteuttaa valvonnan tehokkuuden kannalta optimaalisesti. Myös johtaminen ja yhdenmukaisuus saattavat heikentyä usean toimipaikan yksiköissä.

Oman toiminnan systemaattista arviointia **sisäisten auditointien** muodossa tehtiin vain kolmessa yksikössä. Niin sanottuja pariarviointeja toteutettiin useassa yksikössä.

Erillinen toimintakertomus oli laadittu vain kahdessa auditoidussa yksikössä. **Asiakastyytyväisyyttä** tai – palautetta seurattiin jossain muodossa kolmessa valvontayksikössä.

Pakkokeinojen käyttö jakaa edelleen yksiköt. Joissain yksiköissä niiden käyttö on jo rutinoitunutta ja linjaukset ovat kaikille selviä. Pakkokeinoihin ryhtymistä ei pidetä juurikaan normaalista valvonnasta poikkeavana, vaan asiakkaan kuulemiseen lähdetään luontevasti heti valvonnan määräaikojen umpeuduttua. Myös oikeusturvanäkölmat on huomioitu eikä pakkokeinoihin myöskään lähdetä liian kevein perustein.

Toisissa yksiköissä valvontakulttuuri taas painottuu neuvontaan ja ohjaukseen. Asiakkaille saatetaan antaa runsaasti aikaa ja ohjausta ja palaverien ja neuvottelujen järjestäminen on yleistä. Saatetaan katsoa, että pakkokeinojen käyttö ei sovi alueen valvontakulttuuriin. Kynnys niiden käyttämiseen on poikkeuksellisen korkea. Usein näissä yksiköissä asiakaspalvelun taso myös vaihtelee tarkastajien välillä, koska kaikkien aika ei riitä erityisen kattavan asiakaspalvelun ja neuvonnan toteuttamiseen. Puutteita todettiin mm kuulemismenettelyssä ja todisteellisessa toimittamisessa (poikkeama).

Kerätyn **palautteen** mukaan auditointeja pidettiin tehokkaina ja kokonaisuuden hyvin huomioivina. Erityisesti valvontayksiköiden välisiä vertailulukuja pidettiin hyödyllisinä ja auditointien asiantuntemusta hyvänä. Tämän kaltaisten auditointien jatkamista toivottiin jopa jollain tavalla pakollisina. Sopivana auditointitiheytenä pidettiin noin kolmea vuotta, jolloin korjaavat toimenpiteet ehditään rauhassa implementoida osaksi toimintaa.

Lisäksi esille nousi toive auditointien välillä toteutettavasta, ohjatusta itsearvioinnista, jonka tulokset hyödynnettäisiin auditointikäynnillä. Samoin esille nousi toive yhteisen laatujohtamismärungon saamisesta valvontayksiköiden käyttöön ja aika ajoin toteutettavista interkalibroinneista esimerkiksi pakkokeinomenettelyyn.

Auditointien loppuraportit löytyvät kokonaisuudessaan osoitteesta www.envirovet.fi/ajankohtaista
Vuoden 2018 indikaattorit päivittyvät LaatuNet-palvelussa ja niiden tulokset julkaistaan keväällä 2019.

Lisätiedot

Outi Lepistö

outi.lepisto@envirovet.fi

p. 045 895 7705